

LIITTEET

SISÄLLYSLUETTELO

Liite 1	Efektiiivinen annos röntgentutkimuksissa	346
Liite 2	Säteilysuojusten paksuus	352
Liite 3	Säteilysuojusten lyijyvastaavuus	355

Efektiivinen annos röntgentutkimuksissa

Annosarvioita on aiemmin tehty erityisten anatomisten annosfantomien (ICRU Report 48, 1992) avulla. Niissä oleviin reikiin asetettiin termoloistedosimetrejä ja elinannokset arvioitiin näiden dosimetrien lukemista. Menetelmä on kuitenkin työläs, aikaa vievä ja kallis. Toinen mahdollisuus oli käyttää julkaistuja syväannoskäyriä (Harrison 1981, Cohen ym. 1972, Tapiovaara 1983), ja arvioida elinten annos niiden syvyyden, tutkimustekniikan ja pinta-annoksen avulla. Tällainenkin menetelmä on työläs ja monissa tapauksissa epätarkka kehon kudosten epähomogeenisuuden takia. Vaikeuksia on erityisesti luuytimen annoksen arvioinnissa.

Nykyisin elinten annosmääritysmenetelmät perustuvat yleensä laskennallisiin malleihin, jotka on ohjelmoitu tietokoneelle. Yksi tapa on perustaa laskelmat joko mitattuihin tai Monte Carlo-menetelmällä lasketuihin syväannoskäyriin ja ihmiskehon matemaattisiin malleihin. Tällaiseen menetelmään perustuu esimerkiksi annoslaskentaohjelma ODS-60 (Rannikko ym. 1997). Se laskee elinannokset aikuista mies- ja naispotilasta kuvaavissa fantomimalleissa, ja sallii pinta-annoksen, putkijännitteen, (alumiini)suodatuksen, fokusetäisyyden, kentän mittojen, kentän suuntauksen ja potilaiden koon muuttamisen. Ohjelma laskee annokset nopeasti ja sen fantomimalli on luultavasti realistisempi kuin yleisesti käytetty matemaattinen fantomi (Cristy 1980), mutta laskentaohjelman tekemät approksimaatiot (Rannikko ym. 1997, Toivonen ym. 1996) aiheuttavat tulosten tarkkuuteen epävarmuutta.

Tavallisimmin elinannosten laskenta perustuu Monte Carlo-menetelmään, missä satunnaislukujen avulla simuloidaan säteilyn vuorovaikutuksia matemaattisesti määritellyn fantomin kanssa. Menetelmässä seurataan suuren fotonijoukon kokemia vuorovaikutuksia fantomissa yksi kerrallaan. Kullekin fotonille arvotaan alkuenergia ja -suunta kuvaustilanteen mukaisesti. Fotonin vapaa matka sekä sen kokemat vuorovaikutukset fantomissa arvotaan niihin liittyvien todennäköisyysjakautumien mukaisesti. Kun suuren fotonijoukon satunnaiset historiat on simuloitu, saadaan elinten annoksille arvio tapahtuneiden energialuovutusten keskiarvon avulla. Kirjallisuutta Monte Carlo -laskennan käytöstä lääketieteellisen säteilyfysiikan sovellutuksissa voi löytää esimerkiksi Andreon katsausartikkelista (1991).

Säteilyn ja aineen vuorovaikutukset tunnetaan hyvin. Monte Carlo -laskennan tulokset ovatkin hyvin yhteensopivia kokeellisten tulosten kanssa: saavutettavaa tarkkuutta rajoittaa eniten matemaattisten fantomien poikkeaminen todellisten potilaiden anatomiasta. Pääasiallinen rajoittava tekijä Monte Carlo -laskennan käytölle on ollut laskennan vaatima pitkäaikoinen aika, mutta tämäkin kiusa on pienentynyt nopeasti, kun tietokoneiden tehokkuus on kasvanut. Tällä hetkellä yhdestä röntgenkuvasta aiheutuneiden elinannosten laskenta kestää muutamia sekunteja tai minuutteja, tarvittavan tarkkuuden mukaan.

STUK on vuonna 1997 julkaissut helppokäyttöisen PC-pohjaisen Monte Carlo -annoslaskentaohjelman PCXMC (Tapiovaara ym. 1997). Ohjelman esittelyn ja ilmaisen kokeiluversion löytää STUKin internetsivuilta, osoitteesta www.stuk.fi. Ohjelma lienee nykyisin käytettävissä olevista altistuksen laskentamenetelmistä kattavin ja monipuolisin: se laskee elinannokset ja efektiivisen annoksen aikuis- ja lapsipotilaille (0-, 1-, 5-, 10- ja 15-vuotiaat lapset) vapaasti valittavissa olevalla tutkimustekniikalla (kentän kohdistus ja suuntaus, kentän mitat, fokusetäisyys, putkijännite, suodatus vapaasti valittavilla materiaaleilla, pinta-annos ilman takaisinsirontaa) ja antaa mahdollisuuden säätää fantomin kokoa (pituus ja paino) potilaan mittojen mukaiseksi.

Röntgentutkimuksista suuri osa tehdään kuitenkin vakiotekniikkaa käyttäen. Silloin Monte Carlo -laskentaa vaativa osa annoselvityksestä voidaan tehdä ennalta, ja elinannokset ilmaista pinta-annoksen (tai pinta-ala-annoksen) suhteen muunnoskertoimina. Tutkimuksesta saatavat elinannokset voidaan sen jälkeen helposti laskea kertomalla mitattu pinta-annos tutkimustilanteesta riippuvalla muunnoskertoimella. Tällaisia eri tutkimuksiin ja tutkimustekniikoihin liittyviä taulukoituja muunnoskertoimia on saatavilla aikuispotilaille (Hart ym. 1994a, Hart ym. 1994b, Jones ym. 1985, Drexler ym. 1990, Rosenstein ym. 1992, Stern ym. 1995, Rosenstein 1976a, Rosenstein 1976b) ja lapsille (Hart ym. 1996a, Hart ym. 1996b, Rosenstein ym. 1979). TT-tutkimuksien muunnosker-toimia on myös julkaistu (Jones ym. 1991, Jones ym. 1993, Zankl ym. 1991, Zankl ym. 1993); näissä mitattavana annossuurena on *CTDI* tai *DLP* vapaasti ilmassa (ilman fantomia) tutkimusaukon keskellä. Mammografiatutkimuksissa efektiivistä annosta voidaan arvioida rinnan rauhaskudoksen avulla: muut elimet eivät saa oleellisia annoksia. Muunnoskertoimia mammografiatutkimusten pinta-annoksesta rinnan rauhaskudosannokseen on useissa julkaisuissa (mm: Wu ym. 1991, Wu ym. 1994, Dance 1990, Dance ym. 2000, Beckett ja Kotre 2000, Rosenstein ym. 1985).

Efektiivisen annoksen konversiokertoimet riippuvat pääasiassa tutkimustyyppistä (tutkittava kehon osa, tutkimustekniikka ja säteilykeilan kenttäkoko). Aikuisen raajojen tutkimuksista pinta-ala-annosyksikköä kohden saatava efektiivinen annos on pieni (tyypillisesti suuruusluokkaa 0,005–0,01 mSv/Gycm²), koska raajoissa ei juurikaan ole efektiivisen annoksen laskennassa huomioon otettavia elimiä. Näiden tutkimusten efektiivinen annos koostuu pääasiassa ihon, luun pinnan ja lihasten annoksista. Kallokuvauksissa kertoimet ovat jonkin verran tätä suurempia, mutta edelleen pieniä. Efektiivinen annos pään alueen tutkimuksissa aiheutuu pääasiassa kilpirauhasen, aivojen, luuytimen ja luun pinnan annoksesta. Kallokuvauksessa pinta-ala-annosyksikköä kohden saatava efektiivinen annos on suuruusluokkaa 0,02–0,04 mSv/Gycm². Keuhkokuvausissa tavallisia arvoja ovat 0,15–0,35 mSv/Gycm² ja vatsan alueen tutkimuksissa arvot voivat olla välillä 0,07–0,7 mSv/Gycm². Pienille lapsille nämä muunnoskertoimien arvot voivat olla moninkertaiset ylläesitettyihin verrattuna.

VIITEET LIITTEESEEN 1

Andreo P. Monte Carlo techniques in medical radiation physics. *Phys. Med. Biol.* 1991; 36: 861–920.

Beckett JR, Kotre CJ. Estimation of mean glandular dose for mammography of augmented breasts, *Phys. Med. Biol.* 2000; 45: 3241–3252.

Cohen M, Jones DEA, Greene D (toim.). Central Axis Depth Dose Data for Use in Radiotherapy, *Br. J. Radiol. Suppl.* 11 (1972).

Cristy M. Mathematical phantoms representing children of various ages for use in estimates of internal dose. NUREG/CR-1159, ORNL/NUREG/TM-367. Oak Ridge National Laboratory, 1980.

Dance DR. 1990 Monte Carlo calculation of conversion factors for the estimation of mean glandular breast dose. *Phys. Med. Biol.* 1990; 35: 1211–1219.

Dance DR, Skinner CL, Young KC, Beckett JR, Kotre CJ. Additional factors for the estimation of mean glandular breast dose using the UK mammography dosimetry protocol, *Phys. Med. Biol.* 2000; 45: 3225–3240.

Drexler G, Panzer W, Widenmann L, Williams G, Zankl M. The calculation of dose from external photon exposures using reference human phantoms and Monte Carlo methods. Part III: Organ doses in x-ray diagnosis. GSF-Bericht 11/90. GSF, Neuherberg, 1990.

Harrison RM. Central-axis depth-dose data for diagnostic radiology. *Phys. Med. Biol.* 1981; 26: 657–670.

Hart D, Jones DG, Wall BF. Estimation of effective dose in diagnostic radiology from entrance surface dose and dose-area product measurements. NRPB-R262. HMSO, London, 1994a.

Hart D, Jones DG, Wall BF. Normalised organ doses for medical x-ray examinations calculated using Monte Carlo techniques. NRPB-SR262. NRPB, Chilton, 1994b.

Hart D, Jones DG, Wall BF. Coefficients for estimating effective doses

from paediatric x-ray examinations. Report NRPB-R279. HMSO, London, 1996a.

Hart D, Jones DG, Wall BF. Normalised organ doses for paediatric x-ray examinations calculated using Monte Carlo techniques. NRPB-SR279. NRPB, Chilton, 1996b.

International Commission on Radiation Units and Measurements. Phantoms and computational models in therapy, diagnosis and protection. ICRU Report 48. Bethesda, MD, 1992.

Jones DG, Shrimpton PC. Normalised organ doses for X-ray computed tomography calculated using Monte Carlo techniques. NRPB -SR250. NRPB, Chilton, 1993.

Jones DG, Shrimpton PC. Survey of CT practice in the UK. Part 3: Normalised organ doses calculated using Monte Carlo techniques. NRPB -R250. HMSO, London, 1991.

Jones DG, Wall BF. Organ doses from medical x-ray examinations calculated using Monte Carlo techniques. NRPB-R186. HMSO, London, 1985.

Rannikko S, Ermakov I, Lampinen J, Toivonen M, Karila KTK ja Chervjakov A. Computing patient doses of x-ray examinations using a patient size- and sex-adjustable phantom. *Br. J. Radiol.* 1997; 70: 708–718.

Rosenstein M. Handbook of selected organ doses for projections common in diagnostic radiology. FDA Publication 76-8031. HEW, Rockville, MD, 1976a.

Rosenstein M. Organ doses in diagnostic radiology. HEW Publication FDA 76-8030. U.S. Government Printing Office, Washington D.C., 1976b.

Rosenstein M, Andersen LW, Warner GG. Handbook of glandular tissue doses in mammography. HHS Publication FDA 85-8239. Rockville, MD, 1985.

Rosenstein M, Beck TJ, Warner GG. Handbook of selected tissue doses for projections common in pediatric radiology. HEW Publication

FDA 79-8079. U.S. Government Printing Office, Washington D.C., 1979.

Rosenstein M, Suleiman OH, Burkhart RL, Stern SH, Williams G. Handbook of selected tissue doses for the upper gastrointestinal fluoroscopic examination. HHS Publication FDA 92-8282. Rockville, MD, 1992.

Stern SH, Rosenstein M, Renaud L, Zankl M. Handbook on selected tissue doses for fluoroscopic and cineangiographic examination of the coronary arteries. HHS Publication FDA 95-8289. Rockville, MD, 1995.

Tapiovaara M. Röntgendiagnostisen fysiikan käsikirja. Osa II: Potilasannokset. STL-B54. Säteilyturvallisuuslaitos, Helsinki, 1983.

Tapiovaara M, Lakkisto M, Servomaa A. PCXMC - A PC-based Monte Carlo program for calculating patient doses in medical x-ray examinations. STUK-A139. Helsinki: Oy Edita Ab, 1997.

Toivonen M, Aschan C, Rannikko S, Karila K, Savolainen S. Organ dose determinations of x ray examinations using TL detectors for verification of computed doses. *Radiat. Prot. Dosim.* 1996; 66: 289–294.

Zankl M, Panzer W, Drexler G. The calculation of dose from external photon exposures using reference human phantoms and Monte Carlo methods. Part VI: Organ doses from computed tomographic examinations. GSF-Bericht 30/91. GSF, Neuherberg, 1991.

Zankl M, Panzer W, Drexler G. Tomographic anthropomorphic models. Part II: Organ doses from computed tomographic examinations in paediatric radiology. GSF-Bericht 30/93. GSF, Neuherberg, 1993.

Wu X, Barnes GT, Tucker DM. Spectral dependence of glandular tissue doses in screen-film mammography. *Radiology* 1991; 179: 143–148.

Wu X, Gingold EL, Barnes GT, Tucker DM. Normalized average glandular dose in molybdenum target-rhodium filter and rhodium target-rhodium filter mammography. *Radiology* 1994; 193: 83–89.

2 Liite

Säteilysuojusten paksuus

Putkijännite (kV)	Käyttömäärä (mAmin/viikko)	Tarvittava lyijyn paksuus (mm) eri fokusetäisyyksillä			Tarvittava betonin paksuus (mm) eri fokusetäisyyksillä		
		1 m	2 m	4 m	1 m	2 m	4 m
50	10	0,5	0,4	0,3	57	44	31
	30	0,6	0,4	0,3	68	54	41
	100	0,7	0,6	0,4	80	66	52
	300	0,8	0,7	0,5	91	77	63
	1 000	0,9	0,8	0,6	103	89	75
70	10	1,1	0,8	0,6	108	85	62
	30	1,3	1,0	0,8	127	103	80
	100	1,5	1,2	1,0	148	124	100
	300	1,7	1,4	1,2	167	143	119
	1 000	1,9	1,7	1,4	187	163	140
100	10	2,6	2,1	1,5	183	151	119
	30	3,1	2,5	2,0	209	177	144
	100	3,5	3,0	2,4	237	205	173
	300	4,0	3,4	2,9	263	231	198
	1 000	4,5	3,9	3,4	291	259	226
125	10	3,0	2,4	1,9	232	194	156
	30	3,5	2,9	2,3	262	224	186
	100	4,1	3,5	2,8	295	257	219
	300	4,6	3,9	3,3	325	287	249
	1 000	5,1	4,5	3,9	358	320	282
150	10	3,3	2,7	2,0	274	231	189
	30	3,9	3,2	2,5	308	265	223
	100	4,5	3,8	3,1	344	302	260
	300	5,1	4,4	3,7	378	336	293
	1 000	5,8	5,0	4,3	415	372	330

TAULUKKO A2.1. Primaarisäteilyn suojaukseen tarvittavat suojusten paksuudet putkijännitteen, käyttömäärän ja suojattavan tilan etäisyyden mukaan

Taulukko on laskettu annosrajoituksen 0,3 mSv/vuosi mukaisesti. Laskuissa on oletettu kolmivaiheinen röntgengeneraattori. Lyijyn tiheys 11,35 g/cm³, betonin tiheys 2,3 g/cm³.

Putkijännite (kV)	Käyttömäärä (mAmin/viikko)	Tarvittava lyijyn paksuus (mm) eri etäisyyksillä			Tarvittava betonin paksuus (mm) eri etäisyyksillä		
		1 m	2 m	4 m	1 m	2 m	4 m
50	10	0,2	0,1	-	20	7	-
	30	0,3	0,2	0,1	31	17	5
	100	0,4	0,3	0,2	43	29	15
	300	0,5	0,4	0,3	54	40	26
	1 000	0,7	0,5	0,4	66	52	38
70	10	0,5	0,2	-	40	18	-
	30	0,7	0,4	0,2	59	36	13
	100	0,9	0,6	0,4	79	56	33
	300	1,1	0,8	0,6	98	75	51
	1 000	1,3	1,0	0,8	119	95	71
100	10	1,1	0,6	0,2	71	39	11
	30	1,6	1,0	0,5	96	64	33
	100	2,1	1,5	1,0	124	92	60
	300	2,5	1,9	1,4	150	118	85
	1 000	3,0	2,4	1,9	178	149	113
125	10	1,4	0,8	0,3	94	56	21
	30	1,8	1,2	0,7	124	86	49
	100	2,4	1,8	1,2	156	119	81
	300	2,9	2,2	1,6	187	149	111
	1 000	3,4	2,8	2,2	220	182	144
150	10	1,6	0,9	0,4	115	73	33
	30	2,1	1,4	0,8	148	106	64
	100	2,7	2,0	1,3	185	143	100
	300	3,3	2,6	1,9	219	176	134
	1 000	4,0	3,2	2,5	255	213	171

TAULUKKO A2.2 Sekundaarisäteilyn suojaukseen tarvittavat suojusten paksuudet putki-jännitteen, käyttömäärän ja etäisyyden mukaan: etäisyys ilmaisee suojattavan tilan etäisyyden sekä röntgenputkesta että potilaasta

Taulukko on laskettu annosrajoituksen 0,3 mSv/vuosi. Taulukossa on oletettu kolmivaiheinen röntgengeneraattori, etäisyydeksi fokuksen ja potilaan välille 1 m, kenttäkooksi potilaan pinnalla 400 cm², röntgenputken vaipan vuodoksi 1 mGy/h (tarkastellulla jännitteellä, 200 W teholla ja 1 m etäisyydellä) ja sirontakulmaksi 135°. Lyijyn tiheys 11,35 g/cm³, betonin tiheys 2,3 g/cm³.

Röntgenputken jännite (kV)	HVL (mm)		TVL (mm)	
	Lyijy	Betoni	Lyijy	Betoni
35	0,03	2,8	0,07	8,3
50	0,05	7	0,20	23
70	0,12	11	0,42	39
100	0,25	16	0,91	56
125	0,28	19	1,0	62
150	0,30	22	1,2	67

Taulukko A2.3 Betonin ja lyijyn avulla ilmaistuja *HVL*- ja *TVL*-arvoja

Arvot sisältävät myös suojuksessa syntyneen sekundaarisäteilyn (leveä säteilykeila).

3 Liite

Säteilysuojusten lyijyvastaavuus

Rakennemateriaali ja sen tiheys (g·cm ⁻³)	Lyijyarvo (mm)	Lyijyarvoa vastaava materiaali- paksuus (mm)						
		Röntgenputken jännite (kV)						
		50	70	100	125	150	200	300
Betoni (2,3) [tai lasi (2,6)]	1	130	105	80	95	105	95	80
	2		195	140	165	180	165	125
	3		285	190	230	250	220	155
	4			240	290	300	270	185
	6			340	410	410	360	240
Tiili (1,8)	1	200		120		150	130	105
	2			195		260	230	165
	3			260		340	310	210
	4			330		420	370	250
	6			450		570	490	330
Teräs (7,9)	1	6,5		6,5		14	16	16
	2			13		28	32	26
Kipsi (0,84)	1	290		200		270	240	190

Joitakin lyijyarvoja vastaavat materiaali- paksuudet eri putkijännitteillä

Materiaali-
paksuuden riippuvuus putkijännitteestä johtuu lyijyn ja rakennemateriaalin absorptio-ominaisuuksien eroista, pääasiassa lyijyn K-absorptioreunasta (88 keV). Esimerkiksi 150 kV:n putkijännitteellä 3 mm paksuinen lyijykerros antaa yhtä hyvän suojan kuin 250 mm paksuinen betonikerros, kun betonin tiheys on 2,3 g/cm³.

Hakemisto

A

a priori -tieto 102
aaltoisuus 39
absorboitunut annos 118, 127, 165, 196
absorptio 26, 94
AFC-testi 101, 103
ajoneuvojen läpivalaisulaite 259
aksiaalileikekuvaus 18, 44, 68
amorfinen seleeni 60
angiografia 17, 43, 75, 141, 142, 163
angiografialaite 43, 51
annoksen ja pinta-alan tulo 122–126, 139
annoksen ja pituuden tulo 135
annos 117
annosefektiivisyys 78, 112, 146
annosnopeusautomaattikka 42, 56, 144
148, 166, 168
annospassi 314
annosprofiili 132
annosraja 155, 156, 159, 205, 312
annosrekisteri 314
annostarkkailu 155, 159, 313
annosvaste 184
anodi 24, 32
anodikulma 33
anodivirta 21, 33, 166
artefakti 76, 98
Augerin elektroni 29

B

bariumfluorobromidi 57
bariumfluorodidi 57
bariumpohjaiset loisteaineet 54
bariumsulfaatti 64
beetatroni 192
Bucky 16, 41
bucky-kuvaus 40
bucky-pöytä 40
Bürger-fantomi 100

C

C-kaari 43, 48
C-tyypin laboratorio 288
CCD 50, 52, 60, 75, 91
cesiumjodidi (CsI) 55, 60, 91, 114
Comptonin sironta 28, 30, 76
Computed Tomography Dose Index
(CTDI) 130, 132–137, 139, 347
Coolidge 16
Cormack 18
CT-luku 71

D

DAP 122–126, 129, 139, 151
deterministinen vaurio 118,
338–341
diagnostiikka 14, 78–82, 142, 144, 156
digitaalinen kuva 43, 52, 56, 58, 62, 92,
97, 102
digitaalinen kuvalevy 50, 52, 57, 92
digitaalinen kuvantaminen 50, 56–60, 78,
82, 86, 115
digitaalinen kuvareseptori 43, 73, 75,
108, 146
digitointisyvyys 86
dose length product (DLP) 135
DQE 60, 106, 146

E

efektiivinen annos 113, 119, 127–130,
142, 143, 150, 155, 159, 244, 346
efektiivinen annosekvivalentti 127, 143
elektronisäteily 193, 201
elimen ekvivalenttiannos 127
endoskopia 14
epäfokaalinen säteily 36
epäkoherentti sironta 28
epämuodostuma 152
erotuskyky 86, 100
etäisyysrajoitin 50

F

fantomi 128–134, 139, 167, 174–176,
346
filmi 50, 52, 78, 84, 98
filmin kehitys 49, 52–54
filmin ominaiskäyrä 54
flat-panel -detektori 60
fluoresenssi 51, 322
fluoresoiva aine 53, 91, 322
fluoresoiva levy 54
fluoresoiva varjostin 42
fokus 33, 57, 61, 88, 104
fokuskoko 34
fokusrata 33
folio 52
fotokatodi 55
fotoni 19, 26, 53, 198
fotonikertymä 22
fotostimuloitu luminisenssilevy 57
fotosähköinen absorptio 28, 76
fotodyinreaktio 29
Fourier-muunnos 68, 87, 92, 97, 104

G

gadoliniumoksisulfidi 54, 95
 gamma 55, 85
 gammakamera 236
 gammakuvauslaite 257
 gammaradiografia 256
 gammasterilointilaitos 261
 gammasäteily 19, 31
 gammaveitsi 192
 gantry 44
 geigerilmaisim 221, 263, 270

H

H&D-käyrä 54
 hajasäteilyhila 40, 66, 85, 110, 144
 hammasröntgenkuvaus 50, 138, 157
 hammasröntgenlaite 50
 harmaaskaala 58, 83, 86, 115, 116
 havaittajan tehokkuus 115
 Heat Unit 35
 Heel-efekti 21
 hehkuvirta 32, 34, 37, 40
 helikaalikuvaus 47, 71, 136
 hiilikuitu 53, 109, 111, 149
 hiukkaskiihdytin 192, 280
 hoitoannos 185
 Hounsfield 18
 Hounsfield-luku 71
 huntu 65
 HVL 26, 169–171, 354
 HVT 26

I

I-factor 96
 IAEA 301
 ICRP 6, 127, 298
 ICRU 301
 ideaalinen havaittaja 102
 IEC 40, 132, 137, 302
 ihoannos 119
 ihovaurio 118, 336, 340
 ikkunointi 45, 68, 116
 ilmakerma 26, 84, 120, 121, 165, 167–169
 ILO 301
 informaatio 58, 76, 77, 81, 82, 86, 93, 96, 102–104, 107, 113–117
 informaation hyödyksikäyttökäyttäjä 96
 information utilization factor 96
 intensiteettimoduloitu hoito 195
 intraoraaliammasröntgenlaite 50
 ionisaatiokammio 132, 198
 IP-levy 57
 ISO 302

isodoosikäyrästä 126
 isosentripiste 203
 isotooppihoito 242
 isotooppilääketiede 220
 isotooppitutkimusten vertailutasot 247
 isotrooppinen 88

J

jakoautomaattikka 43
 jarrutussäteily 19, 22, 193
 jodivarjoaine 64, 65
 jyrkkyys 54, 85
 jälkilataushoito 188
 jälkilataushoitolaite 189

K

K-absorptioreuna 29, 65, 76
 K-kuoren absorptioreuna 23
 K-reunasuodatin 25
 kaihdin 36, 50, 151
 kaihi 118
 kaksiennergiakuvaus 76
 kaksipulssigeneraattori 37, 39
 kaksitoistapulssigeneraattori 38, 39
 kalibrointi 124, 166, 168, 174, 196
 kalsiumvolframaatti 53, 95
 kanturi 44
 kapean keilan geometria 31, 168, 169
 karakteristinen käyrä 85
 karakteristinen röntgensäteily 22–25, 29, 57, 92, 169
 kardiologi 159
 katetri 75, 189
 katodi 16, 21, 32
 kehityshäiriö 152
 kehityskone 52
 keilanrajoitin 194
 kenttäannos 200
 kenttäkokokeroin 200
 kerma 84, 123, 165
 kerroskuvaus 49
 kertymä 22
 keskimääräinen kokohehoannos 126
 keskimääräinen tutkittavan alueen annos 134
 keskitaajuusgeneraattori 37
 kiilakeroin 201
 kinekuvaus 56
 kivessuojus 151
 koboltikeilahoitolaite 191, 340
 koherentti sironta 27
 kohina 54, 58, 78, 82, 84, 86, 92, 93–98, 104, 146
 kohinaekvivalentti kvanttimäärä 104

kohinan tehospektri 97, 104
kohtio 21
kollektiivinen annos 142
kondensaattoriröntgenlaite 38, 50
kontrasti 36, 65, 79, 82–86
kontrastikynnys 100, 176
kontrastinvahvistus 104
konversiokohina 94, 95
konvoluutio 70, 92
kosteusmittari 275
kova säteily 19
kudoksen painotuskerroin 128
kuljetettava röntgenlaite 50, 157
kuratiivinen 185
kuusipulssigeneraattori 38, 39
kuva-alkio 57
kuvalevy 50, 52, 57, 92
kuvamatriisi 46, 62
kuvan epätasaisuus 98
kuvankäsittely 84, 116
kuvanlaatu 77–84, 98–106, 113, 114,
117, 145–150, 168, 174
kuvanvahvistin 42, 55, 91, 98
kuvareseptori 40, 51–62, 67, 74, 94, 96,
98, 107, 114, 125, 145, 175
kuvausaika 39
kuvauskasetti 40, 43, 52
KV-TV -ketju 56
kvantti 19, 53, 94
kvanttiefektiivisyys 60, 106, 146
kvanttikohina 94
kymmenyspaksuus 161, 162, 169,
208, 354
kytkentätransientti 40
käyttömäärä 161

L

L-absorptioreuna 29
laadunvarmistus 74, 90, 101, 151, 165,
166, 169, 171–178, 216
labyrintti 205
Langmuir 17
lantaanioksidibromidi 54
lataushoito 188
latentti kuva 53
latitudi 85
leikepaksuus 45, 132
leveän keilan geometria 32, 160, 169
LIH, last image hold 57
lihaskudos 30
Lilienfeld 16
lineaarikiihdytin 193, 259
lineaaritomografia 73
litiumfluoridi (LiF) 119

litteä kuvailmaisoin 60, 91
liukurengastekniikka 47
loisteaine 53
luun mineraalipitoisuuden mittaaminen 67, 77
lyijy 28, 30, 161–164, 206, 222,
352–353
lyijykumiesiliina 157, 158
lyijykumisuojaus 42, 151
lyijylasi 54, 157, 164
läpätunkevyys 19, 26, 113, 161
läpivalaisu 17, 42, 43, 48, 57, 143, 144,
152, 158, 160, 176, 340
läpivalaisulaite 42, 43, 48, 54–57, 144,
151, 162

M

MAFC-menetelmä 101
magneettikuvaus 14, 18
magnetoenkefalografia 14
mammografia 18, 24, 52, 58, 130, 140,
146, 347
mammografialaite 25, 36, 48, 162
maskikuva 57, 75
massavaimennuskerroin 29–31
matkalaukkujen tarkastuslaite 260
matkavaimennuskerroin 29–31, 45, 68
mikrotroni 193
modulaation siirtofunktio (MTF) 87–90,
100, 104, 113
moniliuskarajoitin 194
monipulssigeneraattori 37, 51
monokromaattinen 31
Monte Carlo -menetelmä 32, 129
MSAD_w 135
multiple-alternative forced choice (MAFC)
101
mustumakäyrä 54

N

natiivitutkimus 63
NDT 256
NEA 301
NEQ 104–108
neutronikaappaushoito 188
neutronilähde 267
neutronisäteily 205
noise power spectrum 97
nopeus 54
NPS 97, 104, 108, 112, 113
Nyquistin taajuus 92

O

ohjaushuone 157, 206
oikeutusperiaate 117, 143, 154, 155

oleskelutekijä 206
 optimointi 113, 117, 146, 159
 optimointiperiaate 117, 144, 155
 optinen fokus 33
 optinen siirtofunktio 88
 optinen tiheys 53, 84
 organisaatioselvitys 303
 ortopantomografia 73
 optinen siirtofunktio (OTF) 88

P

Paatero 73
 paikkaerotuskyky 67
 paikkataajuus 60, 61, 70, 86–89, 92, 97, 100, 105–108
 palliatiivinen hoito 185
 palovaroitin 324
 panoraamatografia 73–75, 125, 139
 panoraamatografialaite 49, 74, 162
 parinmuodostus 29
 PCXMC-annoslaskentaohjelma 129, 347
 pehmeä säteily 19
 penetrametrimittari 168
 perinnöllinen haitta 153
 piirtokyky 54, 57, 104
 pikseli 47, 57, 62, 86, 92, 97
 pilariteline 41
 pimeän virran kohina 94
 pimiö 52
 pinnankorkeusmittari 271
 pinta-ala-annos 123
 pinta-alamassamittari 277
 pinta-annos 59, 113, 119–122, 125, 130, 132, 138, 148, 150, 165, 190, 346, 348
 pintakontaminaatoraja 289
 pintakytkin 270
 pintatiheys 77
 pistepyyhkäisy 61, 66
 pistevaste (PSF) 87
 pitch 136
 pitoisuusraja ilmassa 290
 pohjahuntu 54
 Poissonin jakauma 94
 positroniemissiotografia 225, 236
 potilaalle aiheutuva säteilyannos 243
 potilaan säteilyaltistus 77, 78, 107, 112, 113, 117–152, 165
 Potter 16, 41
 projektio 125
 projektiokuvaus 61
 pulssaava läpivalaisu 42, 56, 144
 puoliintumispaksuus 26
 puolivarjo 191

putkijännite 21–26, 33, 35, 37–40, 51, 113, 121, 146–148, 162, 168, 174
 putkivirta 21, 33, 37, 40, 47, 51, 122
 pyyhkäisy 56, 57, 61, 66–67, 74, 90, 99, 111
 päivänvalojärjestelmä 52

R

radioaktiivinen jäte 291, 341
 radiologia 14, 18, 47
 radiolääke 220
 radiometrinen tiheysmittari 273
 radionuklidigeneraattori 225
 radionuklidilaboratorio 287
 radionuklidin vaarallisuusluokka 286
 rakeisuus 93
 raskaus 152–156
 Rayleighin sironta 27
 receiver operating characteristic (ROC) 80, 101, 106
 rekombinaatio 199
 rekonstruointimenetelmä 68
 resoluutio 57
 rinnan rauhaskudoksen annos 130
 rintaruokinta 152
 ROC-menetelmä 80, 101, 106
 Röntgen, W. C. 15
 röntgenyksikkö 165
 röntgenfilmi 50, 52, 91
 röntgenfluoresenssianalysaattori 279
 röntgengeneraattori 16, 19, 36–40
 röntgenhoitolaite 190
 röntgenkuva 14, 62
 röntgenkuvasasetti 52, 53
 röntgenkuvaslaite 40
 röntgenlähete 103
 röntgenputken säteilytuotto 121, 165, 166, 174
 röntgenputki 16, 19, 21–25, 32–36, 62, 74, 88, 121
 röntgenradiografia 256
 röntgensäteilyn spektri 77, 79, 147
 röntgensäteilyn syntyminen 19–23
 röntgentutkimushuoneen säteily suojaus 159
 röntgentutkimuslaite 40
 röntgentutkimusten määrät 140

S

satunnaiset riskit 119
 Schönander 18
 sekundaarisäteily 32, 42, 170, 205
 Seldinger 18

seleenirumpu 99
 sensitiivisyys 80, 106
 signaali-kohinasuhde 102, 149
 sikiö 151–156
 sinkkikadmiumsulfidi 54
 siroonnut säteily 26, 66, 67, 84, 148, 156, 205
 sisäänmenovarjostin 55
 skannaus 45, 57
 spektri 22, 24, 62, 84, 95, 107, 164, 171
 spesifisyys 80, 106
 spiraalitekniikka 47, 71
 stereotaktinen hoito 195
 stokastiset riskit 119
 struktuurikohina 93
 subtraktio 44, 57
 subtraktioangiografia 18
 subtraktiokuva 75, 115
 suodatettu takaisinprojisointi 69
 suodatus 24, 35, 84, 146, 147, 171
 suojakäsine 158
 suojavaippa 35, 156
 suora vaurio 118
 suunnitteluraja 160, 205
 suuntatekijä 206
 suuntausputki 50
 suurenergiahoitolaite 190
 suurennus 89, 104, 150
 suurjännitteen aaltomuoto 38, 39
 suurtaajuusgeneraattori 37
 Swank-factor 96
 synkrotronisäteily 20
 syväionisaatiokäyrä 197
 syöpäriski 153
 sädehoito 184
 sähköinen fokus 33
 sähkömagneettinen säteily 18
 säteilevät kuluttajatuotteet 320
 säteilyannos 117
 säteilyasetus 306
 säteilykontrasti 84
 säteilylaki 298
 säteilyn käyttöorganisaatio 307
 säteilyn laatu 26
 säteilyn vaimeneminen 14, 26, 30, 31, 161, 168
 säteilysuojaus 156–164
 säteilytuotto 121, 165, 166, 174
 säteilytys 165
 säteilytyö 312
 säteilytyöluokat 155, 216, 312

T

takaisinprojisointi 70
 takaisinsirontakerroin 120
 tarkastus 216, 310
 tarkkailualue 160, 205, 313
 tasajännitegeneraattori 38, 39
 teknetiumgeneraattori 227
 teleradiologia 59
 terminen fokus 33
 termoloistedosimetri 119
 terveystarkkailu 216, 315
 terävyys 55, 84, 86
 thorax-teline 40
 Thorotrast 17
 tietokonetomografia (TT) 18, 45, 47, 68, 116, 130, 139
 tietokonetomografialaite 44, 162
 tilastollinen päätöksentekoteoria 82
 tilavuusalkio 68
 toimenpideradiologia 47, 75, 118, 141, 158
 tomografia 72
 tomografiakuvaus 49
 tomografiateline 49
 topogrammikuva 67
 translaatio-rotaatio-periaate 45
 TT-annoksen tilavuuskeskiarvo 135
 TT-luku 71
 TT:n annosindeksi 132
 turvallisuuslupa 6, 216, 302
 TVL 169, 208, 354
 tykösädehoito 188
 työntekijän säteilyaltistus 156
 työolojen tarkkailu 160, 314
 tähtirasteritestilevy 89
 tähystys 18

U

ulostulovarjostin 43, 55
 ultraäänikuvaus 14, 18
 umpilähde 188, 263

V

vahvistuslevyt 52, 78, 95
 vahvistuslevy-filmiyhdistelmä 146
 vaikutusala 29
 vaimennuserroin 71, 160
 vaimennusprofiili 45, 68
 valkoinen kohina 97
 valotusautomaatti 40, 148, 166
 valoväriaine 322
 valvonta-alue 160, 205, 313
 vapaaraja 284

varjoaine 17, 44, 45, 57, 64, 75, 79, 146
varjoainetutkimus 64
vastaava johtaja 308
vertailutasot 138–140, 247
viimeisen läpivalaisukuvan muisti 42, 56
viivapyyhkäisy 61, 66, 67
vokseli 68
vuosisaantoraja 290
vuotosäteily 51, 160, 211
vähimmäissuodatus 36
värillinen kohina 97
vääristymä 64, 67, 98

W

WHO 301
Wienerin spektri 97

X

x-säde 15
Xeroradiografia 60

Y

yksifotoniemissiotomografia 236
yksipulssigeneraattori 37, 39
yleistutkimusteline 43
yttriumtantalaaatti 54

Z

zonografia 72